

ČASOPIS S PODOBAMI ZA SLOVENSKO MLADINO.

Štev. 5.

V Ljubljani 1. maja 1882.

Leto XII.

Medléčej cvetlici.

Oj cvétka tí! zakáj medlíš?
Zakáj povéšaš glávo dróbnó?
Zakáj, zakáj takó bledíš,
Kot pésen čula bí nagróbno?

Saj jedva te pomládni dán
Iz tème je privábil jéče,
In svét je lép, ko vrt krasán,
Mladó je vse, novó, dehtéče.

Le tí otóžna mí stojíš,
In k túbm obéšaš glávo dróbnó.
Oj cvetka tí, zakáj bledíš,
Kot pésen čula bí nagróbno?

Vém, da gojíteljko je smrt
Sinóci tebi pokosíla,
Zató, zató tvoj up je strt,
Zató sí tí brez tolažíla.

Ne bój se! Jaz te hčem napréj
Gojíti in za té skrbéti;
Le dvígni glávo, kot popréj,
Veséli se v pomládnejm cvéti!

S. Magolič.

Pod orehom.

Mož je imel široko, nizko čelo, od koder je bela pléša v podobi trikota rila na teme. Obrvi niste bili ločeni druga od druge, temveč tudi tam, kjer se nos strinja z lobanjo, bila je koža preraščena s ščetinastim puhom. Na obe strani postavnega nosa so po širokem, rujavem polji bile vrezane brazde in brazdice. Mislite si skalo sredi reke, ob katero se bijó valovi, kakó se površina vode kroži in gubí, in imate podobo zarujave-

lega obraza Vidmarjevega. Od nosovega znožja tjã do kota ustnic se je vlekla globoka, temna črta, katero je zarezala starost in potemuila skrb in življenje. Mahovje, ki je životarilo vštric nšes, bilo je podobno starini, ki jo vzpomladi požigajo pastirji, da nova, sveža trava požene izpod pepela.

Ves obraz je bil preperel, póstaren in torej prorok bližajoče se smrti. Ali rujave oči pod nabrano kožico so bile še vedno polne življenja, bodi si, da se je Vidmar prijazno nasmejavãl, bodi si pri pripovedovanji, ko je vse, kar je pravil, kazal tudi v očéh. Če sem še takó trdno zaklopil ustnice, gotovo mi jih je ločil nasmešek, ki se ga nikdar nisem mogel znebiti, kadar je Vidmar ves v ognji svoje pripovedi zgubančil čelo, zožil obrvi in okó sukal s kota v kot, da je skoraj le bela kožica bila videti. Kadar je bil takisto v ognji, tedaj se je vselej, če je ležal, vzklónil, obrnil se proti meni in mi gledal véрно v lice. Govoril je silno rad; le sprožiti mi je bilo treba in tekla mu je beseda kakor navita ura.

Bilo je po malej Gospejnici nekega popóludne. Z Vidmarjem sva poležkovala na grivi (trati) pod orehom pred njegovo hišico. Na glavi je imel gobovo kapico, srajco je zbog vročine odpël, jedno nogo je naravnost stegnil po grivi, a levo bolečo je skrčil. Ta levica mu je otekala, od kar sem ga poznal in mrzko se mi je zdelo gledati ga, kadar jo je prevezaval, vzlasti ker jo je gladil in otiral z roko.

Tla pod orehom so bila mahovita in prav dobro se je počivalo, če si si slečeno kamižolo zvil za podzglavje. Orehove veje so delale gosto senco, le tu in tam se je prikrajal solnčni žarek, ki je zatrepetal, če je veter potegnul po listji. Malo od oreha navzdol je stal bajer, v katerem se je páčila slezasta, rujava voda ter se bolj in bolj ponižavala k dnu. Prav tik roba je užé na debelo se razpočila ilovica, in od teh večjih razpok se je prezala na dalje proti dnu. Nekoliko više od mlake je stara kokóš s svojima kosmatima nogama leno brskala po prahu in smetéh, a piščeta so se kopala v prahu in obirala si tekute. Zrak je bil miren, sopáren in težak. Nad porujavelim ovsom pod hišo doli je trepetal sparjeni zrak; časi je golob zaplahutal, če se je preselil s strehe na streho. Nama nasproti, onostran grape, vzdigoval se je hrib. Peščeni pašniki s tenko zemljo so užé rujaveli pod pekočimi solnčnimi žarki in kak grm, čepč med skalami, bil je videti kakor osmojen. Na strmej njivi so čumele plevice, oplevajoč korenje. Razločiti je bilo neopleto polje sivkaste boje od rumenejšega, kjer je stalo še strnišče.

Nad nama so mirovali vrhovi; redkokdaj je zašepetal kak list. Plavikast tobakov dim, ki ga je delala Vidmarjeva pipa, trgal se je urno in v sivih trakovih se je izgubljeval med dehtečim orehovim listjem.

„Listje je zašumelo in veje so se zašibile; pa ne da bi bila veverica? Zdaj se vsaj ne plazi todi, pač je bolje spati v gostej krošnji,“ pravi Vidmar. Razmaknem trepavnice, ki so se same o sebi strnile nad očesom.

„Pač veverica je; vidim rep, ki jej molí ob veji; ravno nad mojo glavo je!“

„Je-li debela?“ povpraša me.

„Ménim, da ní sile.“

„Ko bi vedel, da je tólsta, po puško bi skočil; ali težko hodim.“

Ponudil sem se mu, da grem na svoj dom po nabito dvocevko, ali v tem trenutku je izginil nagloma veveričin rep brez najmanjšega šuma.

„Ali hranite pri vas še ono staro puško, ki jo je kupil rajnki Anton, tvoj oče, in s katero sem mu jaz postreljal precej zajcev?“ povzame Vidmar po premólkú.

Odgovoril sem mu, da v górnjici za pečjo visi neokretna, rujasta puška zastarele oblike.

„Je-li so moj oče radi jedli zajce,“ vprašam ga.

„Prisrčno rad, vzlasti zadnja leta, ko je boléhal. Če ga ni bilo domá, ni ga bilo sram, da je šel v farovž in se kuharici priporočil zanj, naj mu pustí malo za oblizek. Védi, tvoj oče je zadnje dni silno rad jedel. Zjutraj skleda žgancev, opóludne žganci, zvečera žganci, in kakó zabeljeni! Pravili so, da je imel „lačno jetiko.“ Bog ti ga znaj, kaj mu je bilo. Če sva se sešla, posedel je za trenotek poleg mene, a nato vzdignil se in odšel. In če sem mu dejal: „Tone, kam pa takó naglo?“ odgovoril je: „domóv gledat, če mi je „stara“ užé skuhala; danes sem nekako slaboten, jedel sem zjutraj užé še nekaj, ali zdaj bi še rad.“

Pripovedovali so, da je po noči v peč zlezal po latvico mleka, pa ga je potépel. Če ga je zjutraj žena, videč sajaste hlače, karala, izgovarjal se je, da je šel z oglom pipo zažigat. Koštrune je debélil, sam jih je pital, sam jih zaklal in sam snedel in vse mu ni nič pomagalo. Umril je!“

„A poprej so bili trdni in močni, dokler so bili zdravi?“

„To se zná, močan kakor hrast, ali po hrastu je glodal črv. Do zadnjega je upal, da bode še živel. Bajto je zidal tam doli za hišo, pa sem ga vprašal: „Tone, čímu to zidaš?“ „Ej, veš Martin,“ dejal je, „saj veš, kakó je. Pravijo, da rad pijem in jem. Bom na skrivnem jedel, da mi ne bo vsak pod zobe gledal, koliko pospravim.“

„Kakšen pa so bili moj oče?“ povprašal sem po nekolikem molku.

„Ali se jih ne spominaš?“

Na moje zanikanje mi je odgovoril Vidmar, premislivši se: „No, kaj pa, ti si še v samej srajci okrog lazil, ko ti so oče umrli. A kakšen so bili? Dober, pošten mož so bili. Časi sem jih obiskal, ko zaradi bolne noge nisem delati mogel, kadar so žganjé kuhali tam v onej lesenej bajti. „Bo dobro dalo,“ sem jih nagovoril. „Bo užé, bo užé,“ odgovorili so ogenj popravljajoč v pečnici pod kotlom. In nato mi ga so prinesli kozarček. Ko sem ga izpil in se oddehnil, dejal sem: „Pogréje, pogréje; izvrstna pijača! Ti ga skuhaš, da ti daleč na okoli ni nihče kos.“ Tedaj so se vselej od veselja nasmejali — hvalo so radi slišali — ter ga so še prinesli kozarček. Potlej sem prisedel k njim na panj, pa sva se razgovarjala. V pečnici je plapotal ogenj in žarila se je žerjavica, v kotlu je vrélo in bučalo, a iz cevi je cèrlala pijača, krožeč se v steklenici. Nad nama se je vrtil dim in skozi odprt lo-putnik uhajal v mesečno noč, kjer se je razlegalo čukovo ukanje.

Kadar so v kotel vsipali novega močnika, pobrali so vsako jagodo ali vsak repèk, ničesa niso pustili priti v izgubo nikdar in pri nobenej stvári, in če sem jim rekel: „Tone, čímu tako spravljaš in štediš; za otroke je dosti, če jih le prerediš,“ nasméhnili so se mi, pa ničesar niso dejali.“

Precej časa sva užé ležala pod orehom. Solnce se je premaknilo nekoliko sè srede nebá, oblaki so se po njem, doslej popolnem čistem, nagromádili, ob robéh béli, na sredi temni, ki se navadno naredé vročega poletja

popóludne a proti večeru zopet izginejo. Kadar je tak oblak prišel pod sonce, videti je bilo, kakó se je senca borila s solncem. Nevidno je pala na zemljo, raztegnila se urno po hribu na jedno stran a na drugej je užé svitloba hitela se pogrinjat. Zadužil je tu in tam lehan vetrič in leseni možiček na vrhu strehe se je zasuknil. Živali, doslej tihe, oživele so. Plezalček je plezal po orehovem deblu navzgor, brlez je kljuval, na robu strehe se postavivši, po trhlem žlebu, in vrabei so v skednjevih linah gosto ščebetali.

Zeló sem se zamaknil v stvari, obdajajoče me. A na čvrsti pogled Vidmarjev, ki je še vedno pripovedoval mi o očetu, zajecal sem „hm“ in potem naglo zopet vprašal: „Ali niso moj oče v ječi umrli?“

„Da v ječi,“ bil je kratek odgovor mojega pripovedovalca, ki sem ga razžalil s svojo nepazljivostjo.

„Povédite mi natanko, kakó se je vse to dogodilo; čul sem užé tu in tam po malem, a nikdar nič gotovega.“

Premaknil sem se z mesta in naslonil se orehu na deblo ter pazljivo zrl Vidmarju v oči. On je jel pripovedovati važno in obširno, kakor je bila sploh njegova navada.

„Tam na onej njivi pod cerkvijo je pastir pasel živino, a ljudjé so na Vrh hiteli na božjo pot. Pa se zmislil pastir: kaj, ko bi še jaz šel? Najame Mežnarjevega Jurija, da bi mu pasel goveda. Fantalin je bil neumen, pa je ves čas po deteljšiči pasel, pomisli, dételjica je bila mlada in rösna. Živino je jelo žejati zbog krme in zbog vročine. Grè sama k močilu in se napije. Z Grintovca doli sem se prikobalil na brglah, pa naletim na vašega Pavleta — Bog mu daj dobro, užé davno je umrl. Pri vodenici pod kovačnico je stal in proti njivi gledal.“

„Kaj gledaš, Pavle?“ mu pravim.

„Zdi se mi, da živini ni nekaj prav. Videti je, da je jedno govedo obolelo.“

Počasi je govoril te besede. Počasen je bil povsod in pri vsem. Pogledam tja na gónje. Vidim, kakó se govedo na tla gruzi.

„Hiti, Pavle!“ pravim, „jedno govedo bo takój pri kraji!“

„Kaj moram jaz pomagati,“ dé in se vendar odpravi in gre takisto nerodno, nogo ob nogo zadevajoč se in hrbet krivéč. Jaz sem z brglami hitel po svoje za njim. Ko sem ga došel, imel je kól v rokah, pa je lepega junca sive dlake privzdigaval.

„Pusti ga,“ rečem mu, „ne opraviš nič.“ Okó mu je užé čisto osteklenelo in lákotnik je stal nepremičen. Druga živina je mirno stala okoli mrtvega junčka, kak vol je leno stegnil vrat in zamukal, krava se je pripravljala vleči. Vse od kraja do kraja je bilo napeto.

Poženeva živino proti hlevu. Stopim v farovž, dobim kuharico. „Kje so gospod,“ vprašam. „V zgórnjici.“ Hitim po stolbah góri. „Gospod,“ pravim, „takó in takó; bi li ne znali pomagati?“ Dadó mi nekaj jagod v stekleničici. Pride dekla farovžka pomagat, tvoja mati vsa prestrašena priteče. Zdrávimo, dajemo jagod živini, vlivamo jej olja, storimo vse, kar vemo in znamo. In Bogú bodi hvala, vso smo ohranili živo. Ko se ni bilo več batí za živino, napreže Pavle gnojni koš, spravi vanj krepanega junčka, in ga pripelje domóv. Tam za teriščem ga prekucne iz koša.

Ob petih ali kaj popółudne pride gospodar domóv. Videlo se mu je, da ga je spraznil par kozarcev. Bil je dobre volje. Otrokom razdá slaščíc, meni, ki sem sedel na oglu mize, ponudi gróol. Razpravi nedeljsko obleko in se napravi v vsakdanjo. Za mizo sedeč povpraša po jedi. Mati mu prinese mrzle sviníne in kruha. Obrne se proti gospodinji in pravi: „Zdi se mi, da sem našega pastirja videl na Vrhu. Kdo pa je namesto njega pasel?“ Mati mu pové, o nesreči pa čisto molčí. Zvedeti je stvar moral; gospodinja se mu je bala razodeti; sklenil sem torej pripraviti ga nekoliko, da se preveč ne iznenadi. Pravim: „Tone, koliko ti dam za sivéka?“

„Čimú ti bo? voziti nimaš česa ž njim, a krmiti ga tudi nimaš s čim.“

„Odébelil bi ga, pa tjà pred pustom zaklal,“ odvrnem mu.

„Ko bi taki, kot si ti, debelece pobivali, bi mi kmetje kmalu morali komarjeva plečeta o velikej noči v lonec vtikati.“

Zasmejál se je, rekáši to; on je namreč rad zbadal in se šalil, povedal resnico v lice, brez ozira na levo ali desno.

Pri tem je ostalo. Bog védi, ali ga je gnala temna slutnja ali je po golem naključji ravno k terišči prišel kmalu potem, ko je odjedel. Ves osupel in zdivjan prihití v hišo, rase nad gospodinjo ter povprašuje, kaj in kakó. Potem leže v postelj. Zvečera pride v hlačah in v sukno ogrnen k večerji. Jaz sem tist popółudne s Pavletom odrl junca in sem pri vaših večerjal. Škrtal je z zobmi in roki ste se mu tresli. K pastirju stopi, ves v ognji je, daje mu priimke, zmirja ga ter lasá. Glava pastirjeva je trkala pošteno ob zid. Žlice, ki so doslej pridno hitele iz skledé zajemati, obstale so. Nekateré so padle na mizo, druge so obtičale v ustih. Strah je bilo vse družine, nihče ní niti besedice izpregovoril. Slednjič se ojunači Pavle ter pravi: „Dosti bo, oče, dosti.“ Na to mati prileti iz kuhinje. Obema se posreči, da ga spraviva od pastirja. Čop las se je gospodarju izsul iz roke, ko jo je potegníl iz kušter s pastirjeve glave.“

Vidmarjeva žena, s plevelom v naročji, besa je pritihotapila domóv. Možá je okregala, zakaj da še ni buč zrezal za prašička. Ni sicer takój ubogal žene, a videlo se mu je, da ima tudi nekaj strahú pred njo. Hitel je namreč pripovedovati. Vzdignil se je in oprt na brgle, naglo odpiral in zapiral usta, kimal je z glavo, z rokama pregibal na vse strani, češ, da prej okonča svojo povest.

„Drugo nedeljo sem drobníce pobiral tam v Rovišah. Doli spodaj okoli močila se je živina pasla. Pastirja pa ni bilo nikjer videti. Pride tvoj oče od kozolca sem s palico v roci. Tam pod bukevjo, na robu óne s trnjem obrastene globéli se ustavi, malo postoji pa zamahne s kóličem. Sklóné se, pa nekaj ruka. Na to naglo otide. Ali zopet se vrne, kakor da bi kaj pozabil. Zopet se sklóné in preobrača. — Temna, grózna slutnja se me je polastila. Da-si sem bil šepav, neznansko urno sem prikrivencal pod bukev. Kar sem slutil, bila je resnica. Pastir je ležal mrtev na tleh; iz čela mu je lila kri. Hitro sem prišel, a urno sem bežal domóv po stezah in po grmovji; nisem maral, da bi me kdo videl in da bi moral pričati zoper tvojega očeta.

Živina je primukala pod večer sama domóv. Priklenili so jo in ker pastirja le ni bilo od nikodar, šli so ga iskat po pašniku, češ, morda je zbolel, pa ne more domóv. Med tem pa je gospodar ležal v zgórnjici na postelji,

odet preko glave. Stokal je in se premetaval pod odejo. Mati ga je povprašavala, kaj mu je. Ničesar ni spravila iz njega. „Oh, oh, kaj sem storil,“ bile so vedno njegove besede. Ko pa so pastirja mrtvega in okrvavelega prinesli v hišo, prišla se je mati za glavo in se po klopi zgruzila. Nihče ni govoril, a vsem je bila stvar jasna, kakor da bi se morale to takó dogoditi.

Vsa reč je prišla pred sodišče. Oče so pripoznali, da so našli pastirja spečega, da jih je to silno razkačilo, da ga so mislili s palico predramiti iz spanja, pa da so po nesreči zadeli senci in tako ubili pastirja. Dobili so 15 mesecev težke ječe.

Mati ga je v zaporu obiskala. Mene je naprosila, da sem šel ž njo, ker jej ni bilo mesto posebno znano. Tvojo sestro in tebe je vzela s seboj. Ti si bil takrat še šibák deček, vem, da se spominaš, kakó je bilo. Videli smo očeta. Postarali so se bili: okó, poprej čisto, otemnelo je, lasjé so šli z glave in so sivéli, obraz se je gubančil, hrbet krivil. Pogovarjali smo se o gospodarstvu domá. Jaz sem jim skušal delati srcé. Tolažil sem jih, da bodo kmalu zapustili zapor. Niso se dali tolažiti. Strašno jim je ležalo na srci, da so ubili človeka. „Rajše bi dal,“ rekli so, „vso živino, kar je je v hlevu, da bi se le nikdar ne bil dotaknil pastirja.“

Ločitev je bila težka. Mati so jokali na vso moč, oče so z glavo zmajali ter pristavili, da slabotni postajajo, da jih ne bode več videti domá. Ti si se materi prijel za zastor pa si jokal vanj. Jaz nimam navade jokati se: a takrat so mi solzé stopile v oči. Iz ječe sem pogrglal, da sem si osušil rósne oči.

Nekaj tednov po tem obisku je prišlo iz mesta pisanje, da so tvoj oče umrli na sušici. Mati je rekla zvoniti jim pri domačej cerkvi, a njihovo truplo počiva na tujem.“

Jos. Graddčan.

Obogatéli trgovec.

Mlad trgovec, ki je ob ničem jel trgovati, sezidal si je lepo hišo. Nekaj možakov, ki so radi postopali, vstopi se pred njo. Pogovarjajo se, odkod je mladi trgovec jemal denar, da si je napravil takó veliko in prostorno poslopje. Prvi dé: „Ukradel ga je!“ Drugi: „Podedoval je!“ Tretji: „Zaklad je izkopal!“

Trgovec, ki je pri oknu poslušal ves pogovor, stopi med nje ter jim mirno pravi: „Denarja nisem niti ukradel, niti podedoval, nikar li izkopal. Užigalne klinčke sem s prva prodajal in trakove nosil v koši po zimi od hiše do hiše. Kar sem pritržil, to sem vse shranil: s prva sem prikldal krajcar h krajcarju, potem goldinar k goldinarju, nato deseták k desetáku. Takó sem si opomogel. In če Bog dá, mi na starost ne bode treba stradati. Tudi vas bi marsikdo bil na boljsem, ako bi se pridno pri delu obračal, mesto pred mojo hišo postajal in mene obiral.“

Če prideu, póšten, varčen si,
Na strani sreča ti stoji.

Jos. Graddčan.